

DLA doktori értekezés tézisei

Szalai Éva
Alfred Cortot Chopin-interpretációjának
stíluselemzése

Témavezető: Dr. habil. Stachó László

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28-as számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola
Budapest
2023

I. A kutatás előzményei

Az Alfred Cortot játékaról készült hangfelvételek szabadsága és intenzív, személyes hangja kérdéseket vet fel a 21. század muzsikusaiban, hiszen közel száz év alatt az előadói gyakorlat értékrendje jelentősen megváltozott. A jól hallható félreütések ellenére a mai hallgatókat is megszólítják ezek a felvételek, és felmerül a kérdés: minek köszönhető az a kifejezőerő, amely ennyire időtálló módon releváns maradt?

Cortot művészetével számos kutatás foglalkozott az elmúlt évtizedek során; az előadóművészetéről készült doktori értekezések közül a legalaposabb és legkiterjedtebb munkák Karen M. Taylor és Inès Taillandier-Guittard PhD disszertációi – az előbbi egy átfogó, életrajzi eseményeket és pedagógiai, előadóművészi törekvéseket egyaránt bemutató írás 1988-ból, az utóbbi pedig kifejezetten Cortot Chopin-előadására összpontosít, tágabb esztétikai kontextusba helyezi művészetét, s a 24 prelúd felvételeit szoftveres segítséggel elemzi. A szaktudományos kutatómunkák mellett Cortot barátja és első életrajzírója, Bernard Gavoty jelentetett meg róla könyvet, majd később volt tanítványa, Thomas Manshardt foglalta össze

rendszerezett módon, gyakorlatias szemszögből azt a tudást, amelyet Cortot óráin sajátított el. François Anselmini és Rémi Jacobs pedig a zongoraművész halála után több mint fél évszázaddal, 2018-ban írta meg újra Cortot életrajzát a fellelhető történelmi dokumentumokra támaszkodva.

Disszertációmban Cortot előadóművészetét olyan gyakorlati szempontból igyekeztem vizsgálni, amely a történeti részletek és a művészetelméleti problémák helyett a zongoraművészek napi munkájához adhat támpontokat.

II. Források

A terjedelmes diszkográfiát alkotó hangfelvételeken túl írásbeli források is segítik Cortot művészetének felfedezését: kommentárokkal sűrűn ellátott instruktív kottaközreadásai („éditions de travail”), Chopinről (*Aspects de Chopin*), valamint a francia zenéről írt könyve (*La musique française de piano*), a zongoratechnikát rendszerező metodikája (*Les principes rationnels de la technique pianistique*), a tanítási óráiról készített jegyzetekből publikált folyóiratcikkek (a *Le Monde Musical* és a *Conferencia* című lapok hasábjain) és könyv (*Cours d'interprétation*) egyaránt részletgazdagok, s közvetlen

bepillantást engednek kifinomult műveltségébe, esztétikai ideáljaiba. Mindemellett a mesterkurzusairól készült hangfelvételek, a vele készített rádióinterjúk szóbeli forrásként szolgáltak művészi törekvéseinek megismeréséhez.

Másodlagos forrásként szolgáltak a főntebb ismertett életrajzi könyvek, disszertációk, tanítványaitól származó publikációk.

Emellett abban a kiváltságban lehetett részem, hogy 2021 júliusában Cortot egy még aktív, 107 éves tanítványával, Colette Maze zongoraművésszel készíthettem interjút párizsi otthonában – rajta keresztül személyesen is bepillantást nyerhettem a cortot-i szemléletmódba, amely szerint nem a kottában leírt hangok és jelzések minél pontosabb eljátszása a cél, hanem az azok mögött rejtőző képzeletvilág feltárása az interpretáción keresztül.

III. Módszer

Kutatásom középpontjában Alfred Cortot interpretációs törekvései állnak a Chopin-repertoáron belül, így a

disszertáció magját az ő Chopin-előadását elemző fejezetek alkotják.

A fellelhető források áttanulmányozása révén három fővonulat rajzolódik ki Cortot előadóművészi szándékaiban: a költői képek, zenén kívüli képzettársítások inspiráló szerepe a darabok életteli tolmácsolásában, a zenekari hangzás színgazdagságának és intenzitásának megidézése a zongorán, valamint a szabad, de organikus időkezelés az ő rubato-játékában.

E jelenségek beható vizsgálatára a balladák előadását választottam, mert az irodalmi műfajra történő chopini utalások (és a feltételezett, de tudományosan nem megerősített kapcsolat Mickiewicz balladáival), valamint a Chopin-életmű darabjainak jelentős részéhez képesti hosszabb terjedelmük különösen alkalmassá teszi őket a fentebb említett három aspektus tanulmányozására.

A hangszínek vizsgálatát más Chopin-kompozíciókra is kiterjesztettem, mert a balladákon kívüli példák lényegileg teszik teljesebbé a cortot-i interpretációnak ezen aspektusáról alkotott képet. Fontos technikai segítséget jelentett a Sonic Visualiser szoftver használata a rubato-játékban megfigyelhető mikroidőzítések mérésében, az eredmények kiértékelésében

– az eszköz használatához az AHRC Research Centre for the History and Analysis of Recorded Music weboldala nyújtott segítséget. Cortot technikájának feltárásához saját zongoramethodikáját vettem össze a tanítványaitól fennmaradt beszámolókkal.

Életútjának szakmai fordulópontjait, Chopinről alkotott képét és általános felfogását az interpretáció lényegéről pedig az előzőekben említett írásos források tanulmányozása alapján foglaltam össze, így helyezve kontextusba az elemző fejezeteket.

IV. Eredmények

A témaválasztáskor legfontosabb szempontom az volt, hogy a kutatási folyamat során szerzett ismeretek ne csak a történelmi tények feltárására és egy-egy mű elemzésére korlátozódjanak – hiszen ezt a munkát a zenetörténészek sokkal alaposabban és felkészültebben tudják elvégezni –, hanem előadóművészi munkámhoz is gyakorlati segítséget nyújtsanak.

Az előadói szabadság témája hosszú évek óta foglalkoztatott: annak az organikus szabadságnak a felfedezése, amely nem hágja át önkényesen a művek belső törvényszerűségeit, de nem is fantáziátlan

szolgalelkűséggel szólaltatja meg a kottai lejegyzést. Alfred Cortot művészetét ideális példának találtam erre, ráadásul az információk általam elvégzett feldolgozása és rendszerezése már önmagában is hiánypótlónak bizonyult, hiszen munkám az első nagyszabású magyar nyelvű elemzés, amely Alfred Cortot előadóművészetével foglalkozik.

A szinte improvizatívnak ható szabad interpretációt az előadó részéről alapos kutatómunka előzi meg: a szerző életének eseményei, a művek keletkezési körülményei és belső struktúrája mind meghatározó szerepet játszanak abban, hogy a hangzó anyag mögött Cortot milyen jelentéstartalmat talál. A hangszíneket és a frázisok dikcióját már e föltárt jelentésnek a kifejezéséhez igazítja, nem pedig a hangok betű szerinti rendjéhez – így a kifejezésbeli tartalom, a hangzás- és időbeli arányok változatlanok maradnak az egymástól akár több évtized különbséggel készült hangfelvételek között, mégis spontánnak hatnak.

Feltártam továbbá, miként alakította Cortot fantáziájának gazdag palettáját, a korabeli francia zongoraiskola hagyományaitól messzire rugaszkodott pályáivét a társművészetek iránti mély érdeklődése, Wagner

zenedrámáinak költői világa, emellett karmesteri tevékenysége.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja (A listán valamennyi olyan koncert szerepel, melyen Chopin-művet vagy francia repertoárt játszottam.)

2017. szeptember 26. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (Mikhail Mering klarinétestje) – Saint-Saëns: Esz-dúr szonáta klarinétra és zongorára, op. 167

2018. január 20. Schipluiden, Op Hodenpijl, Hollandia (szóló zongorakonzert) – Debussy: Metszetek

2018. március 10. Budapest, Zeneakadémia, Kupola terem (A tehetség napja) – Chopin–Liszt: Hat lengyel dal, S. 480 – 5. Kedvesem, 3. A gyűrű, 4. Bordal

2018. március 12. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (doktorandusz koncert) – Debussy: Metszetek

2018. július 11. Krakkó, Jagelló Egyetem díszterme (Lengyel Zenei Fesztivál) – Chopin: Don Juan-variációk, op. 2; Chopin: c-moll noktürn op. 48, No. 1

2018. október 21. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (doktorandusz koncert) – Chopin: Prelűdök, op. 28, Nos. 1–8.; Don Juan-variációk, op. 2

2018. október 28. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (doktorandusz koncert) – Chopin: Prelűdök, op. 28, Nos. 1–8.

2018. október 29. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (doktorandusz koncert) – Chopin–Liszt: Hat lengyel dal, S. 480

2018. november 23. Sárvár, Koncz János Alapfokú Művészeti Iskola (Állatok farsangja, interaktív hangverseny gyerekeknek és zenetanároknak) – Daquin: A kakukk; Rameau: A tyúk; Chopin: Desz-dúr keringő, op. 64, No. 1; Chopin: F-dúr keringő, op. 34, No. 3

2019. május 21. Budapest, Zeneakadémia, X. terem (doktori komplex vizsga) – Válogatás Couperin billentyűs műveiből

2019. május 29. Budapest, Lumen Kávézó rendezvényterme (DOSz Zenetudományi Osztály koncertje) – Chopin: cisz-moll keringő, op. 64, No. 2; d-moll prelűd, op. 28; c-moll noktürn, op. 48, No. 1

2019. június 3. Budapest, CEU, Oktober Hall (Classical Beats at CEU – Literature meets music) – Chopin: cisz-moll keringő, op. 64, No. 2; d-moll prelűd, op. 28

2019. július 22. Vigántpetend, Római katolikus templom (Művészetek Völgye fesztivál) – Válogatás Couperin

billentyűs műveiből; Chopin: Prelűdök, op. 28, Nos. 1–8.;
Chopin: Esz-dúr rondó, op. 16; Chopin: c-moll noktürn, op.
48, No. 1; Debussy: Metszetek

2019. szeptember 26. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem (kamarakoncert „Az ismeretlen Chopin” címmel, közreműködött: Karasszon Eszter – cselló és Stasznyi Zsófia – ének) – Chopin: Introduction et polonaise brillante, op. 3; Chopin–Liszt: Hat lengyel dal, S. 480; Chopin: Esz-dúr rondó, op.16; Chopin: Allegro de concert, op. 46; Chopin: Lengyel dalok (válogatás); Chopin: Grand duo concertant, Dbop. 16A

2019. november 18. Budapest Music Center, Könyvtár (Klasszikus kortársak – kortárs klasszikusok) – Ravel: Gaspard de la nuit – Le gibet

2020. február 28. Budapest, Rákoshgyi Bartók Zeneház (kamarakoncert, közreműködtek: Miranda Liu – hegedű, Szabó Judit – cselló) – Debussy: G-dúr trió; Ravel: a-moll trió

2020. november 30. Budapest, Magyar Rádió Márványterme (hegedű–zongora szonátaest, közreműködött: Oláh Vilmos – hegedű) – Franck: A-dúr szonáta hegedűre és zongorára

2021. március 30. Budapest, Zeneakadémia, Nagyterem (kamarakoncert, közreműködtek: Karasszon Eszter – cselló és Keller András – hegedű) – Fauré: g-moll szonáta csellóra és zongorára, op. 117; Fauré: d-moll zongorástrió, op. 120

2021. október 2. Budapest, Régi Zeneakadémia, Kamaraterem (szóló zongoraest) – Rameau: e-moll szvit; Debussy: Suite bergamasque

2022. december 3. Selinunte, Parco Archeologico, Olaszország (kamaraest, közreműködött: Maya Levy – hegedű) – Franck: A-dúr szonáta hegedűre és zongorára

2022. december 7. Budapest, Koreai Kulturális Központ (szóló zongorakoncert) – Couperin: A titokzatos barikádok; Chopin: Fisz-dúr impromptu, op. 36; Chopin–Liszt: Hat lengyel dal, S. 480 – 1. A lányka óhaja; Debussy: Metszetek – Granadai este, Kertek az esőben; Debussy: Suite Bergamasque – Holdfény

2022. december 16. Vicari, Teatro della Libertà, Olaszország (szóló zongoraest) – Couperin: A titokzatos barikádok; Chopin: Fisz-dúr impromptu, op. 36; Chopin–Liszt: Hat lengyel dal, S. 480 – 1. A lányka óhaja; 5. Kedvesem; Debussy: Metszetek; Debussy: Suite bergamasque – Holdfény

2023. március 24. Budapest, Ötpacsirta Szalon (szóló zongoraest, „Hangulatképek – Fantázia”) – Chopin: Fantázia-impromptu, op. posth. 66; Debussy: Az elsüllyedt katedrális; Debussy: Metszetek – Granadai este

2023. április 19. Budapest, Ötpacsirta Szalon (szóló zongoraest, Hangulatképek – Szeszéyek”) – Chopin: E-dúr scherzo, op. 54

2023. május 9. Sopron, Lignum Látogatóközpont (kamaraest a Madarak és fák napja alkalmából, közreműködött: Karasszon Eszter – cselló) – Debussy: Metszetek – Kertek az esőben; Saint-Saëns: Az állatok farsangja – A hattyú

2023. május 25. Budapest, Ötpacsirta szalon (szóló zongoraest, „Hangulatképek – Ezeregy éjszaka”) – Chopin: Esz-dúr noktürn, op. 9, No. 2; Debussy: Metszetek – Kertek az esőben; Debussy: Suite bergamasque – Holdfény